

Değişen Tesettür Anlayışının Kur'ân Ayetleri Bağlamında Kritiği

Sumeyye Sevinc*

Faculty of Islamic Sciences, Department of Tafsir Kutahya Dumlupinar University, Turkey

Özet

İnsanın örtünmesini ifade eden tesettür sadece Müslüman kadınlarla ilgili bir durum haline indirgenmektedir. Halbuki örtünme insanla ilgili genel bir ihtiyaçtır. Bu bildiride değişen dünyadaki tesettür anlayışı insanın örtünme ihtiyacı üzerinden ele alınmaktadır. Böylelikle Kur'ân ayetleri açısından tesettürün mahiyetinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda ayetler genel olarak ilk insandan itibaren süregelen örtünme ihtiyacı, özel olarak ise kadının örtünme ihtiyacı açısından iki aşamada değerlendirilmektedir. İlk aşamada dünya ve ahirette örtünme durumu, ikinci aşamada ise iffeti koruma ve dış kıyafetin mahiyeti bağlamında kadının örtünmesi meselesi tümevarım yöntemiyle tahlil edilmektedir. Araştırma neticesinde Kur'ân ayetleri açısından örtünmenin sadece kadınlara yönelik değil aynı zamanda erkekleri de ilgilendiren boyutlarının bulunduğu ve kadınların örtünmesinin amaç ve mahiyetinin ihmal edilmesinden kaynaklanan tesettür anlayışındaki değişimin saikleri tespit edilmektedir. Nihayetinde Kur'ân'ın tavsiye ettiği tesettürün imkan ve sınırları ortaya koyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Örtünme, Kur'ân, Ayet, İnsan, Kadın

Değişen Tesettür Anlayışının Kur'ân Ayetleri Bağlamında Kritiği

Abstract

The veil, which expresses the human's covering, is only reduced to Muslim women. However, covering is a general human need. In this paper, the understanding of veiling in the changing world is discussed through the need of people to cover. Thus, it is aimed to determine the nature of veiling in terms of the verses of the Quran. In this context, the verses are evaluated in two stages in terms of the need for covering, which has been going on since the first person in general, and the need for covering, especially for women. In the first stage, the state of veiling in the world and the hereafter; in the second stage, the issue of women's covering in the context of protecting chastity and the nature of outer clothing is analyzed with the inductive method. As a result of the research, it is determined that the veiling has dimensions that concern not only women but also men in terms of the verses of the Quran, and the motives of the change in the understanding of veiling arising from the neglect of the purpose and nature of women's covering. Finally, the possibilities and limits of veiling recommended by the Quran are revealed.

Keywords: Veiling, Quran, Verse, Human, Woman

* Corresponding author: Address: Faculty of Islamic Sciences, Department of Tafsir Kutahya Dumlupinar University, TURKEY. E-mail address: sumeyye.sevinc@dpu.edu.tr.

1. Giriş

İnsan toplumu yapısı gereği değişime ve gelişime açıktır. Ancak değişim dini tavırların temel kriterleri açısından sorunlar oluşturduğunda, dini kimliğin muhafazası açısından değişimin değerlendirilmesi beklenir. Bu bildiriye Müslüman kadınların değişen tesettür anlayışı ele alınacaktır.

Vahye ilk muhatap olan Müslümanların tesettüre anlayışları ile değişen dünyadaki tesettür algısı mukayese edildiğinde ciddi farkların olduğu dikkat çekmektedir. Bundan dolayı söz konusu mesele İslam'da tesettür [1] şeklinde genel nitelikli çalışmaların yanı sıra Kur'an [2], fıkıh [3] ve tefsirler [4] özelinde araştırılmıştır. Ayrıca II. Meşrutiyet [5] ve Post modern [6] gibi bazı dönemlerde ve tesettürlü kadının değişimi özelinde [7] tesettür algısı hakkında çalışmalar yapılmıştır. Ancak tesettür algısının değişimini gerek din gerekse sosyal değişim açısından bütüncül bir şekilde göz önünde bulundurulması hususunda ayrı bir çalışmanın hazırlanması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Bu bildiriye tesettürün mahiyetinin tespit edilmesi ve değişen tesettür anlayışının temel saiklerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda tesettürün mahiyetinin tespiti hususunda Kur'an ayetleri tüme varım yöntemiyle iki aşamada incelenecektir. Öncelikle genel olarak insanın örtünme ihtiyacına dair ayetler tespit edilerek örtünmenin dünya ve ahiret hayatındaki formlarının detayların üzerinde durulacaktır. Ardından özel olarak kadınların örtünme ihtiyaçları ile ilgili hususlardaki ayetler değerlendirilecektir. Bu minvalde kadınların tesettürü ile ilgili Kur'an'daki en teferruatlı ayet olan Nûr sûresinin 31. ayeti ana hatlarıyla ele alınacaktır. Ayrıca söz konusu ayet, tesettürle ilgili olarak erkekleri de ilgilendiren emrin bulunduğu aynı sûrenin bir önceki ayetiyle [8] irtibatı açısından mukayese edilecektir. Bunla birlikte kadınların dış kıyafetleri ilgili detaylar ve yaşlı kadınlarla ilgili istisnalar hakkındaki ayetler göz önünde bulundurulacaktır.

Nihayetinde bu çalışmada örtünmenin genelde bütün insanları özelde kadınları ilgilendiren boyutları üzerinde durulması ve tesettürün mahiyetinin sınırlarının çizilmesi amaçlanmakta ve tesettürün anlayışının değişimindeki nedenlerin tespit edilmesi hedeflenmektedir.

2. Genel Olarak İnsanın Örtünmesi

“Örtünmek, gizlenmek, bir şeyin arkasında veya içinde gizlenmek” manasına gelen tesettür kelimesi Arapça S-T-R kökünden türetilmiştir [9, 10, 11]. Kelime terim olarak İslam terminolojisinde “erkek veya kadının örtülmesi gereken yerlerini örtmesi” anlamında kullanılır. Ancak erkek ve kadının fiziki yapılarındaki farklılık örtünme sınırlarını ayırmakta ve özellikle kadınların örtünmesi ile ilgili detayların ayetlerde daha belirgin bir şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Araştırmamızın bu kısmında öncelikle insanın örtünme ihtiyacı ile ilgili ayetler çerçevesinde ele alınmakta ardından örtünmenin ahiretteki formuna dair ayetlere temas edilmektedir.

2.1. İnsanın Örtünme İhtiyacı

İnsanın örtünmesi Kur'an'da giysi/ler anlamına gelen libâs ve siyâb kelimeleri ile zikredilmektedir.

Ayrıca cilbâb (dış kıyafet) ve humûr (başörtüsü) örtünme ile ilgili detayları sunmaktadır. Bu bağlamda insanın örtünme ihtiyacı Kur'ân ayetleri açısından ele alındığında ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem ve eşinin örtünmesine dair bazı detaylar görülmektedir. Nitekim A'râf sûresinin 22. ayetinde şeytanın Hz. Adem ve eşini aldatmaya çalışması hakkındadır. Ayette Hz. Adem ve eşinin yasak meyveden yediklerinde mahrem yerlerinin açılması üzerine cennet yapraklarıyla örtünmeye başladıkları bildirilmektedir. Dolayısıyla Kur'ân'ın haber verdiği göre ilk insan ve onun eşi, haya ederek örtünme ihtiyaçlarını gidermeye çalışmıştır.

Diğer taraftan yine A'râf sûresinin 26. ayetinde Hz. Adem'in soyundan gelen Ademoğullarına “يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ” şeklinde hitap edilmektedir. Bu ayette Allah insanlara gerek mahrem yerlerini örtecek (يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ) gerekse giyilebilecek, süslenecek (رِيشًا) elbise bahsettiğini haber vermektedir. Esasında ayette geçen “رِيشًا” kelimesi kuş tüyü anlamına gelmekle beraber istiare olarak elbise manasında kullanılmaktadır. Ayetin devamında ise en hayırlı olanın takva elbisesini kuşanmak olduğuna dair mecazi bir anlatım söz konusudur. Ayetin indirilmesine sebep olarak zikredilen rivayetlerde Arap müşriklerin Kabe'yi elbisesiz tavaf etmeleri gibi aşırıya giden giyim tutumları dikkat çeker [12]. Dolayısıyla onların sıra dışı olan bu uygulamalarına karşı ayette Allah'ın insanlara ihsan ettiği nimetler de vurgulanarak giyinmenin insanın tabiatına uygun formlarına işaret edilir.

A'râf sûresinin 27. ayetinde ise yine Ademoğullarına hitaben Hz. Adem ve eşinin mahrem yerlerini göstermek için şeytanın elbiselerini çekerek cennetten çıkardığı gibi kendilerini de aldatmamasına yönelik bir ikaz söz konusudur. O halde zikredilen ayetler giyinme ve örtünmenin ilk insandan itibaren bir ihtiyaç olduğu gösterir.

Allah yemek ve içmek kabilinden insanın dünya hayatında ihtiyaç duyduğu hususlarda nimetler ihsan ettiği gibi insanın giyinme ihtiyacını karşılamak üzere de nimetler bahsetmiştir. Nitekim bu konuda “وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ” [13] ayetinde hayvan yünlerinin giysi için kullanıldığı belirtir. Ayette geçen “دِفْءٌ” kelimesi giysinin ısıtan ve koruyan maddeden olduğuna işaret eder. Netice itibarıyla ayetlerden örtünmenin insanın tabi bir ihtiyacı olduğu çıkarımında bulunmak mümkündür.

2.2. Ahirette Örtünme

Temel inanç alanlarından biri olan ahiret hayatı hakkındaki bilgiler, gayb alanına girmesi hasebiyle insan için doğrudan malum olmayan verileri içerir. Ahiret hayatının detayları nakil yoluyla insanlara bildirilir. Kur'ân ayetlerindeki ahiret haberleri incelendiğinde insanın ahirette karşılaşacağı nimetler arasında cennet giysilerinin lütfedileceği de zikredilir. Nitekim “وَيَلْبَسُونَ” [14] ve “عَالِيَهُمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ” [15] ayetlerinde cennet ehlinin ince ve kalın ipekten yeşil giysiler giyeceği belirtilir. Ayette geçen “سُنْدُسٍ” kelimesi ince ipek, “إِسْتَبْرَقٌ” ise kalın ipek anlamına gelir. Aynı şekilde Hac sûresinin 23. ayetinde “وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ” ifadesiyle cennet ehlinin oradaki elbiselerinin ipekten olduğu ifade edilir. O halde ayetlerde ahiret hayatında da örtünme ile ilgili detaylar söz konusudur.

3. Özel Olarak Kadınların Örtünmesi

Örtünme meselesi daha çok kadınlarla ilgili olarak algılanır. Nitekim Kur’ân’da da kadınların örtünmesi hususunda detayların zikredildiği ayetler bulunur. Konuyla ilgili olarak Nûr sûresinin 31. ayetinde bazı detaylar yer alır. Ancak bunun öncesindeki “قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا” [16] ayetinde Allah, mümin erkeklere hitaben “Mümin erkeklere söyle!” vurgusuyla onların gözlerini haramdan sakınmalarını ve iffetlerini korumalarını emreder ve bunun kendileri için daha nezih olduğunu ve Allah’ın onların yaptıklarından haberdar olduğunu belirtir. Bu durumda ayette mümin erkeklere yapılan hitaptan “Mümin erkeklere söyle onlar anlarlar, nasıl gözlerini haramdan sakınacaklarını ve iffetlerini koruyacaklarını anlarlar.” manasını çıkarmak mümkündür.

Zikri geçen ayetten sonraki 31. ayetin başında, kadınların örtünmesi ile ilgili detaylardan önce “وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ” [17] hitabıyla Allah, mümin hanımlara da gözlerini haramdan sakınmalarını ve iffetlerini korumalarını emretmektedir. Bu ayet de zımında “Mümin hanımlar söyle onlar anlarlar, nasıl gözlerini haramdan sakınacaklarını ve iffetlerini koruyacaklarını anlarlar” manasını içerir. Dolayısıyla ayetin devamındaki kadınların örtünmesi ile alakalı hususlar zikredilmeden önce tesettür konusunda gerek erkek gerekse kadının bilinç düzeyinde örtünmenin mahiyetine hazırlığı söz konusudur. Bu durumda tesettür emrinin hakkıyla gerçekleşebilmesi için hem erkekleri hem de kadınları ilgilendiren bazı vazifeler bulunur. Ancak erkeklerin örtünmesi ile ilgili detaylara Hz. Peygamber’in sünnetinden ulaşılır. Diğer taraftan Nûr sûresinin 31. ayetinde geçen “وَلَا يَبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا” ifadesiyle kadınların kendiliğinden görünen yerler müstesna zinetlerini göstermemeleri emredilir. Ancak kendiliğinden görünen yerlerle kastedilenin ne olduğuna dair farklı rivayetler mevcuttur. Söz gelimi ayetteki lafızla kadınların elbiselerinin kastedildiğinde dair İbn Mes’ûd’a isnad edilen bir rivayet bulunur [18]. Ayrıca kendiliğinden ortaya çıkan kısım hakkında yüzük, sürme ve boya gibi ek aksesuarların anlaşılabilmesine dair İbn Abbas’tan nakiller zikredilir [19]. Bununla birlikte “yüz ve elbise” şeklinde açıklamalar da mevcuttur. Ne var ki kendiliğinden ortaya çıkan yerlerin “yüz ve eller” olabileceği üzerinde ittifak edilmiştir. Dolayısıyla yüz ve eller dışındaki uzuvların örtülmesi beklenir. Yalnız ayakların kendiliğinden görülen yerler arasında kabul edilip edilmeyeceği konusunda ihtilaf bulunur. Daha ihtiyatlı olan tavır, ayakların da yüz ve eller mesabesinde kabul edilmesidir.

Nûr sûresinin 31. ayetinde geçen “وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ” emrinde ise kadınların baş örtülerini yakalarının üstüne salmalarını zikredilir. Ayetteki hükmün sınırına baş, saç, kulak, boyun, gerdan (boynun alt kısmı) ve göğüs bölgeleri girdiğinden, bu kısımlar açık kalmayacak şekilde bir örtünme emredilir. Buna ilaveten ayette “وَلَا يَبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ” ifadelerinde kadınların zinetlerini gösterebileceği daha açık bir ifade ile yanına çıkabilecekleri kimseler kapsamında kadının kocası, babası, kayınpederi, oğlu, kocasının oğlu, erkek kardeşi, erkek kardeşinin oğlu, kız kardeşinin oğlu, Müslüman kadınlar, kadının kölesi ve cariyesi, erkekligi kalmamış hizmetçiler ve kadınların mahrem yerlerine bakmaktan anlamayan çocuklar zikredilir. Dolayısıyla hanımlar için sayılan kimseler mahrem durumundadır. Ayrıca dede, amca, dayı ve süt kardeş gibi kendileri ile sürekli olarak evlenmeleri yasak olan hasımları da hanımların mahremleri arasında kabul edilir. Her ne kadar ayette geçen “نِسَائِهِنَّ” lafızıyla Müslüman kadınların mı yoksa bütün kadınların mı zikredildiği konusunda ihtilaf olsa da Müslüman

kadınların kastedilmiş olması muhtemeldir. Öte yandan “kadınlara karşı istek duymayan erkekler” hakkında akıl ermez kimseler, iktidarsız kimseler ve hizmetçiler, kadınısı davranan erkekler veya yaşlı erkekler olabileceğine dair görüşler bulunur.

Netice itibariyle zikredilen ayetlerde kadınların örtünmelerindeki detaylardan önce erkelere ve hanımlara tesettür konusunda düşen vazifeler dikkat çeker. O halde tesettürün gerçekleşmesi için gerek erkek gerek hanımın hassasiyet göstermesi beklenir.

Kadınların örtünmesi ile ilgili özel bir durum olarak “ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَزُوجَكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ ” [20] ayetinde dış kıyafet hakkında vurgu söz konusudur. Allah ayette “*Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle, dış kıyafetlerini üzerlerine alsınlar. Bu onların tanınmaları (ve böylece rahatsız edilmemeleri) için daha uygundur. Allah çok affeden ve çok merhametli olandır.*” buyurmaktadır. Ayette geçen “celâbîb” lafzı cilbâb kelimesinin çoğulu olup dış kıyafet manasına gelir. Dolayısıyla kadınlara mahrem olmayanların bulunduğu durumlarda dış kıyafetin üzerlerine giyip örtünmeleri emredilir. Esasında bu ayetten önce Ahzâb sûresinin 33. Ayetinde peygamber hanımlarına hitaben cahiliye dönemindeki gibi açılıp saçılmamaları konusunda uyarı söz konusudur. Ardından Ahzâb sûresinin 53. ayetinde ise mümin erkeklere peygamberin hanımlarından bir şey isteyecekleri zaman perde arkasından istemeleri ve Allah Resûlü’ne rahatsızlık vermemeleri buyrulur. Bu son ayet Hz. Ömer’in talepleri ile muvafakat eden ayetler arasında zikredilir. Hz. Ömer Allah Resûlü’nün yanına iyi niyetli olsun kötü niyetli olsun her türlü insanın girmesi nedeniyle müminlerin annelerinin sakınmalarını arzu etmiştir. Ancak mesele sadece Hz. Peygamber’in hanımları ile sınırlı kalmamış tesettür emrinin bütün hanımları ilgilendiren boyutları buraya kadar temas edilen ayetlerde zikredilmiştir.

Örtünme emrinin kadınları alakadar eden bu genel şartlarından sonra yaşlı hanımlarla ilgili olarak istisnai hükümler bulunur. Nitekim “ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ ” [21] ayetinde kendileri ile evlenme ümidi kalmamış yaşlı kadınların zinetlerini göstermeden dış giysilerini çıkarmalarında bir günah olmadığına ancak sakınmalarının kendileri için daha hayırlı olduğuna dikkat çekilir. Dolayısıyla yaşlı kadınlarla ilgili istisnai durumda dahi daha hayırlı olan, onların ihtiyatlı davranmalarıdır.

4. Bulgular

Bu çalışmada tesettür anlayışının değişimi ele alınırken öncelikle Kur’ân ayetlerinden örtünmenin sınırları tespit edilmiş ardından da tesettür anlayışındaki değişimin saikleri araştırılmıştır. Böylece değişen tesettür anlayışının kritiğinin yapılması ve tesettürün olması gerektiği sınırların ortaya koyulması amaçlanmıştır.

Tesettür meselesi İslam’ın hassasiyetle üzerinde durduğu ve her zaman teamül eden bir konudur. Ancak örtünme anlamına gelen tesettürün gerçekleşmesinde erkek ve kadınların riayet etmesi gereken hususlar söz konusudur. Bunula birlikte tesettür anlayışı ile ilgili meydana gelen değişikliklerin değerlendirilmesi, tesettürün asıl formunu gösteren Kur’ân ayetleri ve sünnet bilgisi ile mümkün olabilir.

Ayetlerde örtünme meselesi hakkında genel olarak erkek ve kadınların örtünme ihtiyacı, özelde ise kadınların örtünmesi ile ilgili emirler dikkat çeker. Bu minvalde kadınların tesettürünün sınırlarını, gerek Kur'ân ayetleri gerekse ilk Müslümanların teamülleri açısından genel olarak birkaç aşamada değerlendirmek mümkündür. Öncelikle başörtüsü Allah'ın Kur'ân'da sabit emridir. Dolayısıyla mümin hanımlar için yerine getirilmesi gereken bir sorumluluktur. Ancak tesettür sadece başörtüsünden ibaret değildir. Tesettür anlayışının değişim aşamasında başörtüsü türban olarak algılanmış ve türban toplumda sorun haline getirilmiştir [22]. Halbuki başörtüsü örtünmenin vazgeçilmez bir parçasıdır.

Diğer taraftan örtünmek için belirli bir kıyafet bulunmamaktadır. Örtün her kıyafet giyilebilir. Bununla birlikte tesettürün sağlanması için yüz, bileklere kadar eller ve ayaklar dışında her tarafın örtülmesi gerekir. Fakat ayakları da örtme konusunda ihtiyatlı davranmak daha muteberdir. Ayrıca örtünmek üzere kullanılan kıyafetin Hz. Peygamber'in de izah ettiği üzere dar ve içi gösterecek kadar ince ve şeffaf değil, bol ve sıkı dokunmuş malzemelerden temin edilmesine dikkat edilmelidir. Nitekim Hz. Peygamber ince ve şeffaf giyinen kimseleri "giyinmiş elbisesizler" manasında "kâsiyâtün âriyât" olarak niteler. Dolayısıyla tesettürde asıl olan dikkat çekici kıyafetler değil, kadının haramdan muhafazasını sağlayacak nitelikte örtünmenin gerçekleşmesidir.

Tesettür konusunda hanımlara bazı kolaylıklar da sağlanmıştır. Bilhassa mahrem olan hasımların yanında el, ayak, kol ve saç gibi zinet yerlerinin açılması caizdir. Söz konusu hasımların kimler olduğu ayetle de belirtilmiştir. Böylelikle kadınlara tesettür emrini yerine getirirken daha uygulanabilir şartlar hazırlanmış olmaktadır.

Tesettür emrine söz konusu olan cilbab ise baştan aşağı örten ve kadınların elbiselerinin üstüne giydikleri giysidir. Dolayısıyla dış kıyafetinin altına başka giysiler giyilir. Dış kıyafet de örtünmeyi sağlayacak nitelikte olmalıdır. Toplumların bulunduğu ortamlara ve kültürlere bağlı değişik formları bulunabilir. Ancak esas olan kadınların dışarıya çıkarken iç giysilerinin üzerine muhakkak ayrı bir dış kıyafet almalarıdır.

Öte yandan tesettür anlayışının değişiminin saiklerini iki kısımda değerlendirmek mümkündür. İlk aşamada kültürün etkisi zikredilebilir. Kültürel formlar ise gerek mekan gerekse zamansal değişimlere muhatap olmaktadır. Mesele mekan açısından ele alındığında, değişen coğrafya ve iklim bölgelerinde örtünmek için kullanılan malzemelerin ve buna bağlı olarak örtünme tarzlarının farklılık gösterdiği görülür. Sıcak iklim bölgelerinde kullanılan kıyafetler ve hatta kıyafetlerin renkleri ile soğuk iklimlerdeki farklıdır. Zaman açısından bakıldığında da aynı coğrafya da zaman içerisinde farklılıkların olduğu görülür. Söz gelimi Osmanlı döneminde Anadolu coğrafyasında başı örtmek için kullanılan malzemelerle Cumhuriyet dönemindeki kullanılan malzemeler birbirinden farklıdır. Osmanlı döneminde başı örtmek için çok daha fazla malzeme kullanılırken, Cumhuriyet döneminde daha az malzemeyle iktifa edilmektedir. Burada örtünme tarzları, kullanılan malzemeler, malzemelerin renk ve desenleri hususunda içinde bulunulan coğrafya ve zaman son derece etkilidir. Şekil ve renk ne olursa olsun önemli olan ayette de sabit olan uzuvların kapanması sağlayacak bir örtünmenin uygulanmasıdır. Aksi halde ne kumaşın değeri ne tercih edilen renkler mesele konusu değildir. Bu durumda kadın örtünürken de arzusuna göre tercihlerde bulunabilir. Ne var ki kadının giydiklerinin örtünmekten ziyade kendisini ifşa etmeye yönelik bir işlevinin olması İslam'ın belirlediği tesettürün sınırları açısından muteber değildir.

Tesettür anlayışının değişiminin ikinci saiki ise modanın tesiridir. Modanın tesettüre etkisi iki aşamada söz konusu olmuştur. İlk aşamada tesettürlü kadınların giyeceği kıyafetler modanın ilgi alanına girmiştir. Bu durum bilhassa ticari faktörlerle etkisini daha da belirginleştirmiştir. Böylelikle tesettürlü kadınlar da modanın önerdiği veya saygın gösterdiği gibi şık ve güzel görünme vasıtalarına erişmiştir. İyiliği ve güzeli tavsiye eden İslam'da, elbette kadının da güzel görünmesi ailenin huzuru açısından kaçınılmazdır. Ancak İslam kadının karşılaşılabileceği muhtemel tehlikelere bir tedbir olarak kadının güzelliğini mahrem olmayanlara ifşa etmesini uygun bulmaz. Halbuki moda ile yeni ve güzel giyinme imkanları bulan kadın, bu güzellikleri mahrem olmayanlarla da paylaşma hususunda İslam'ın tavsiye ettiği sınırlara riayet edememekte, örtünerek güzelleşmenin yollarını aramaktadır. Bu da tesettürün mahiyetinden uzaklaşıldığını gösterir. Moda ile ilgili ikinci aşamada ise zaten kendini mahrem olsun olmasın herkese güzel göstermeyi arzu eden tesettürlü kadınların her türlü kıyafeti giymeye başlaması sürecidir. Böylelikle kadın sınırsız bir şekilde dilediği kıyafeti giyebilmekte, tesettürlü olanı olmayandan ayıran tek nokta başlarına aldıkları örtü haline gelmektedir. Aslında örtünün olmadığı haliyle tesettürlü olan kadının tesettürlü olmayandan pek bir farkı kalmamaktadır. Böylelikle tesettür sadece baş örtüsüne indirgenmiş olur. Daha kritik olan husus ise başörtüsünün de başın tamamını örtmeden veya saçların bir kısmı, boyun bölgesi ve kulaklar gibi bazı uzuvları gösterecek şekilde örtülmesi ve bunun da makyajla desteklenmesidir. Halbuki kadınlar bu şekilde tesettürü gerçekleştirdiklerini düşünmelerine rağmen tesettürün mahiyetine uygun bir örtünme sağlayamamaktadır.

Sonuç

Bu araştırmada tesettür anlayışının değişimi ele alınırken Kur'an ayetleri özelinde tesettürün mahiyeti ortaya koyulmuş ve değişimin saikleri tespit edilmiştir. Buna göre doğrudan kadınlarla alakalı olduğu düşünülen tesettürün insanın örtünme ihtiyacı ile irtibatlı olarak değerlendirilmesi beklenir. Bu bağlamda tesettürün kadınlarla ilgili özel şartları olduğu kadar, erkekleri de alakadar eden hususiyetleri bulunur.

Toplumlarda gerek kültürün gerekse modanın etkisiyle tesettür anlayışında değişimler söz konusu olmuştur. Bu değişimlere rağmen İslam'ın emrine uygun bir tesettürün gerçekleşmesi mümkündür. Ancak bununla birlikte bilhassa modanın tesiriyle tesettür sadece başörtüsüne indirgenmiştir. Halbuki ayetlerde de ortaya koyulduğu üzere başörtüsü örtünmenin bir parçası olup bunun dışında gerek iç gerekse dış kıyafetin sınırları belirlenmiştir.

Netice itibariyle örtünmenin amaç ve mahiyetinin ihmal edilmesi tesettür anlayışının değişimine neden olmuştur. Bu durumda mevcut örtünme tarzları ile tesettür emri gerçekleşmiş olamamaktadır. Hakiki anlamda tesettürün gerçekleşmesi örtünmenin mahiyetini göz önünde bulundurmayı gerektirir.

Kaynakça

[1] İskilipli Mehmet Atıf, *Tesettür-i Şer'i*, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1339.

[2] Kara, Mustafa, "Kur'an-ı Kerim'in Tesettüre Bakışı", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/23.

- [3] Erdem, Suat, “İslam Fıkhdında Tesettür”, *EKEV Akademi Dergisi – Sosyal Bilimler*, 2015, 19/64.
- [4] Öztürk, Mustafa, “Klasik Tefsirlerdeki ‘Tesettür’ Formu Üzerine”, *İslâmiyât*, 2001, 4/2.
- [5] Topçu, Mine, “II. Meşrutiyet Dönemi Batıcı Aydınların Tesettür Algısı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2019, 12/63.
- [6] Akdoğan Ali, Erol Sungur, “Postmodern Ortamda Dindarın Değişen Giyim Anlayışı (Başörtüsü ve Tesettür Örneği Üzerinden Kimlik Tartışması)”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, 9/1.
- [7] Deniz, Elif, *Velling, Fashion, Consumption Culture and Identity: A Qualitative Analysis for Interpreting the Veiled Turkish Women’s Changing Clothing Practices*, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2013).
- [8] en-Nûr 24/30.
- [9] Halil b. Ahmed, *Kitâbu’l-Ayn*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut 2003, II, 215.
- [10] İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, Dâru’l-Meârif, Kahire, t.y., XXI, 1935, 1936.
- [11] Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs*, Matbaatu Hukûmeti’l-Kuveyt, Kuveyt, 1972, XI, 501.
- [12] Taberî, *Câmiu’l-Beyân an Te’vîli âyi’l-Kur’ân*, Dâru Hicr, Kahire, 2001, X, 120-131.
- [13] en-Nahl 16/5.
- [14] el-Kehf 18/31.
- [15] el-İnsan 76/21.
- [16] en-Nûr 24/30.
- [17] en-Nûr 24/31.
- [18] Mâverdî, *en-Nüket ve’l-Uyûn*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut t.y., IV, 91.
- [19] Mâverdî, *en-Nüket ve’l-Uyûn*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut t.y., IV, 91.
- [20] el-Ahzâb 33/59.
- [21] en-Nûr 24/61.
- [22] Erdoğan, Mehmet, *Tesettür Meselesinden Türban Sorununa*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2008.